

Žaža, Stanislav

**[Kapitánová, Jindřiška. Antologie textů ke srovnávací stylistice:
komentáře a analýzy]**

Opera Slavica. 2013, vol. 23, iss. 4, pp. 53-55

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/129003>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Větu jako komplexní systémovou jazykovou jednotku utváří vedle dominantní roviny gramatické a paralelní roviny sémantické i rovina obsahová, která znamená výpověď o mimojazykové skutečnosti, zpracovanou na základě postoje mluvčího (s. 126–130).

V kapitole *Slovosled vo vete a v syntagme* (s. 131–138) pojednává autor o své koncepci pevného slovosledu jako velmi důležitého činitele syntaktické formy, patřícího do stejné roviny jako kongruence, rekce, přimykání. Uvádí zde jako příklady: neutrální schéma slovosledu základních členů dvojčlenné věty, slovosled shodného a neshodného přívlastku i slovních spojení se slovesy, např. *robiť poriadok, spytovať sa neznámeho, zaoberať sa vedou*. Uvádí se, že tato schémata nelze zaměňovat s reálným slovosledem vyplývajícím z požadavků aktuálního členění výpovědi. O tomto členění bychom čekali širší zmínku u roviny obsahové (viz výše).

O postojové modalitě, t. j. o diferenciaci oznámení, otázky, rozkazu a přání) a o jejím vztahu k intonační charakteristice věty se bohužel také pojednává jen okrajově, a to v kapitole *Modálna a emocionálna stránka vety* (s. 139–140).

V předposlední kapitole *Definícia vety* (s. 141–147) poukazuje autor kriticky na různé základní postoje lingvistů – počínaje J. Riesem a E. Seidlem – při definování věty: 1. krátká, lehce zapamatovatelná, ale obvykle velmi nepřesná definice, 2. velmi všeobecná charakteristika obvykle s vysvětlením, že se věta definuje těžko, 3. velmi podrobná a vyčerpávající definice, zvláště pro výukové cíle nepraktická a kladoucí nepřiměřené požadavky na zapamatování. S odkazem na poznatky novějších syntaktiků, převážně domácích, předkládá tuto vlastní definici:

Veta je systém (konfigurácia) gramatických a sémantických jednotiek a ich vzťahov vybudovaný na vetotvornom akte, majúci ustálenú jazykovú formu a nesúci ucelenú jazykovú informáciu. Tuto definíciu považujeme za výstižnou, chybí nám jen zmínka o intonační uzavřenosti věty.

Předložená publikace je podle našeho názoru dalším významným příspěvkem k teorii syntaxe.

Stanislav Žaža

Kapitánová, J.: Antologie textu ke srovnávací stylistice. Komentáře a analýzy. Olomouc, UP, 2013. 130 s. ISBN 978-80-244-3350-9.

Naši pozornost zaujala nedávno vydaná publikace Jindřišky Kapitánové, učitelky Filozofické fakulty Univerzity Palackého, obsahující výběr materiálů k porovnávacímu sledování ruské a české stylistiky v magisterském studiu na katedře slavistiky uvedené fakulty.

V minulých letech, v období, kdy probíhalo v celostátním měřítku intenzivní studium a vyučování ruštině, byla hlavní pozornost věnována základním oblastem tohoto jazyka – slovní zásobě, mluvnici, pravopisu a interpunkce. Méně soustavné pozornosti se ve studiu a výuce ruštiny dostávalo a dosud stále dostává z uvedeného porovnávacího hlediska oblastí stylistiky, a to z několika důvodů, o nichž se zmiňujeme mj. v recenzi publikace Z. Nedomové *Функциональная стилистика русского языка*, Ostrava 2010 (viz Sborník prací FFBU – Linguistica Brunensia, A 55/2007, s. 362–363). Tím vítanější je proto každý nový příspěvek k této problematice.

Recenzovaná antologie J. Kapitánové obsahuje deset kapitol tematicky věnovaných různým otázkám souvisejícím s porovnávací stylistikou. V první kapitole se uvádějí obecné jevy, které charakterizují různé jazyky z hlediska kulturněhistorických podmínek jejich vývoje. V dalších kapitolách se probírají různé konkrétní ukazatele, které hrají úlohu pro stylistickou charakteristiku současné ruštiny. Tak hned druhá kapitola je věnována fungování prvků církevněslovanského původu, které mají nezastupitelné místo i v současné ruštině. Další kapitola se zabývá úlohou emocionálních a expresivních výrazů v ruštině ve srovnání s češtinou a angličtinou. Postupně se dále probírají různé stylistické modifikace, např. univerbizace, multiverbizace, tvoření zkratkových pojmenování. Zasloužené pozornosti se dostává rovněž jevům syntaktické povahy. Kapitola věnovaná přejímání slov pojednává především o anglicizmech v obou slovanských jazycích. Samostatné pojednání se týká reklamy a intertextových záležitostí. V závěrečné kapitole si pak autorka všímá jevů týkajících se obecně překladu.

Každá kapitola je členěna na další podkapitoly, které obsahují praktický materiál pro analýzu a diskusi. Začátek každé kapitoly představuje teoretický úvod k dílčí problematice, ale i jednotlivé podkapitoly jsou uvedeny kratším teoretickým poučením. Logická je i vnitřní souslednost jednotlivých kapitol a podkapitol: metodologicky promyšlené je řazení textů z hlediska jejich obecnosti, popř. specifčnosti. Texty obecnějšího rázu jsou umístěny na počátku, po nich pak nalézáme texty specifické, určené jako rozšíření nebo nástava k danému tématu. V závěru každé kapitoly se uvádí výběrová bibliografie k příslušnému tématu a stručný přehled termínů nezbytných nebo užitečných pro práci s daným textem.

Obsah antologie, tj. celkový seznam kapitol, je vhodně uveden hned na samém počátku (s. 3). Uspořádání probíraných témat je podle našeho názoru logické: se souhlasem je třeba přijmout funkční zařazení různých elementů se zřením k jejich důležitosti. Za plně oprávněný je třeba považovat důraz na postavení jevů emocionálního rázu vzhledem k protikladu: na jedné straně jde o jejich univerzálnost, zvláště v hovorové variantě jazyků, na druhé straně pak o různé způsoby jejich vyjádření v jednotlivých jazycích; o podobu, která je závislá na kulturněhistorických podmínkách vývoje každého jazyka a na mentalitě jeho nositelů. Do tohoto okruhu spadá i náležitě zdůrazněný pasus týkající se využití demnutiv v jednotlivých jazycích.

Ocenění zasluhuje skutečnost, že porovnávací hledisko je ve většině kapitol uplatněno nejen bilaterálně, ve vztahu ruštiny a češtiny, ale trojstranně: to se týká nejen textů praktického charakteru (návoody, instrukce, předpisy, reklamy), které jsou prezentovány v odpovídajícím znění vedle ruštiny a češtiny také v angličtině: avšak totéž hledisko, poskytující studentům možnost užitečné konfrontace tří jazyků různého charakteru, je programově uplatněno i v textech umělecké literatury, kde přitom navíc vyniká možnost zvolit při konfrontaci textů různé východisko odpovídající jazykovému původu autora daného textu. Tak je např. uveden (s. 13) úryvek českého textu (B. Hrabal, *Obsluhoval jsem anglického krále*), poté jeho ruský překlad (Б. Грабал, *я обслуживал английского короля*) a překlad do angličtiny (B. Hrabal, *I Served the King of England*). Jindy (s. 25) je zvolen jako první text anglický (D. Salinger, *The Catcher in the Rye*) a poté jeho překlad český (D. Salinger, *Kdo chytá v žitě*) a ruský (Д. Д. Сэлинджер, *Над пропастью во ржи*).

V náležitě míře věnuje autorka pozornost charakteristickým rysům odborného stylu, zejména ve sféře syntaktických konstrukcí, jakými jsou slovesně jmenné obraty, předlož-

ková spojení, různé typy kondenzací. Zde zvláště vyniká typický rozdíl mezi českým slovesným vyjadřováním a ruským jmenným – užívání českých vedlejších vět proti ruským participiálním a jiným nominálním konstrukcím.

Neméně je třeba ocenit pozornost, kterou autorka antologie věnuje novinářskému a publicistickému stylu, jehož společenská úloha se v současné době pomalu stává meritkem prestiže místo tradičně chápaného stylu umělecké literatury. Míra národnostních zvláštností autorů a jejich subjektivita je v tomto stylu zvláště patrná a dobře vyniká z autorkou vybraných textů, které se týkají záležitostí aktuálního významu, zejména společenско-politických událostí.

Uváživě je sestavena i bibliografie, a to odděleně k jednotlivým kapitolám. Obsaženy jsou publikace převážně ruských a českých autorů, výjimečně i německého a anglického autora. Výběr jednotlivých položek svědčí o dobré informovanosti autorky v oblasti příslušné odborné literatury. Poněkud nás však překvapuje, že není uvedena nedávno vydaná publikace Z. Nedomové *Функциональная стилистика русского языка*, Ostrava 2010. Bylo také vhodné, aby byla do seznamu pojata publikace J. Chloupka a kolektivu *Stylistika češtiny*, SPN, 1990. Další práce lingvistek – členek uvedeného kolektivu – totiž v seznamu jsou, kdežto jméno hlavního autora knihy zde nenalzáme.

Tyto připomínky nechtějí snížit celkový příznivý dojem z antologie J. Kapitánové. Ten nás vede k myšlence, že by po dalších zkušenostech z praktického uplatnění této zajímavé pomůcky bylo vhodné přistoupit k jejímu rozšíření, případně podle autorčina uvážení jinak modifikovanému novému vydání.

Stanislav Žaža

Pospíšil, I. – Šaur, J.: Střední Evropa jako kulturní průsečík a Slované: tradice – perspektivy – úskalí. Několik vybraných okruhů. Masarykova univerzita, Brno 2011, 114 s. ISBN 978–80–210–5607–7.

Předkládaná publikace je věnována otázce středoevropanství a postavení Slovanů ve středoevropském regionu. Už v úvodě (*Úvodem*, 5–9) se mj. konstatuje, že fenomén střední Evropy se jeví spíše jako duchovní než reálný geopolitický prostor, ohnisko směřování různých kultur a národů. Jedním z nich je entita slovanských národů a jejich kultur.

Spojení Slovanů (především západních) a střední Evropy přináší řadu problémů. Druhý z autorů posuzované publikace – J. Šaur – si v této souvislosti všímá postavení Lužických Srbů (*Lužičtí Srbové v kontextu Střední Evropy. Malý národ v multikulturním a globalizovaném světě na počátku 21. století*, s. 10–60). Autor si klade za cíl seznámit čtenáře se současnou jazykovou a národnostní situací Lužických Srbů a poukázat na některé historické souvislosti a příčiny, které k tomuto stavu vedly. V současné době se ve spojitosti s Lužickými Srby hovoří jako o vymírání národa. Uživateli lužické srbštiny neustále ubývá. O Lužických Srbech se říká, že jsou bilingvní, ale skutečnost je taková, že německy hovoří často lépe než lužickosrbsky. Významný podíl má na tom v poslední době především přirozená asimilace (smíšená manželství, odchod mladých lidí za prací do města, postupující globalizace světa). O celistvém lužickosrbském území se dnes dá hovořit jen stěží, nicméně lze vymežit dva teritoriálně oddělené jazykové ostrůvky, a to Dolní Lužici (hlavní centrum představuje město Chotěbuz) a Horní Lužici (Budyšín a okolí). Pokud jde